POPIS PUBLICZNY

Uczniów Szkół Siedleckich.

WYDZIAŁOWÉY ELEMENTARNÉY PŁCI MĘZKIÉY

i ŻEŃSKIÉY TUDZIEŻ RZEMIESLNICZÉY

w Roku 1828.

Odbywać się będzie w dniach 23. 24. 25. i 26.—

na który

Prześwietną Publiczność

ZAPRASZA REKTOR SZKOŁY.—

Xiądz Andrzéy Zawadzki.

PORZĄDEK POPISU.

W dniu 23. Lipca od godziny osméy zrana do godziny pierwszéy po południu odbędzie się Popis Uczniów Klassy I. i II. po południu od 3. god: do 5. Uczniów Szkoły Elementarnéy. —

W dniu 24. w tychże godzinach Popis Uczniów Klassy III. i IV. po południu od 3, god: do 5, Uczennic Szkoły Elementarnéy, W dniu zaś 25. Klassa V. od godziny osméy do 10. popisywać się będzie. Po czém nastąpi odczytanie promocyi: a o godzinie 11. odśpiewana zostanie Msza Sta na podziękowanie Bógu za odniesione z Nauk korzyści. —

W dniu 26. iako w dniu swiątecznym nastąpi Examen Szkoły Rzemieślniczéy; od godziny 2. do 4. po południu. —

PRZEDMIOTY NAUK.

Na każdy przedmiot przeznacza się pół godziny do Examinu, które podług niniéyszego porządku następować będą. —

1. Nauka Religii i Moralności
2. Język Polski
3. Język Łaciński
4. Język Francuzki
5. Język Niemiecki
6. Jeografiia
7. Historya Powszechna i Polska
8. Naturalna i Fizyka
9. Jeometrya i Arytmetyka
10. Deklamacye. —

ZGROMADZENIE NAUCZYCIELSKIE i NAUKI PRZEŹ NICH DAWANE

Rektór X. Andrzéy Zawadzki nauczał Języka Łacińskiego w Klassie V. godzin 6. Jeografii w téyże Klassie god: 2. razem 8.

Prefekt X. Franciszek Lisiecki Nauki Religii w pięciu Klassach po godzin 2. godzin 10. Nauki Moralnéy w Klassie III. IV. i V. po god: 1. godz: 3. Języka Łacińskiego w Klassie IV. godz: 5. razem 18.

Professor Andrzéy Bazylewicz Historyi Polskiéy w Klassie II. III. IV. i V. po godzinie 1. Historyi powszechnéy w Klassie II. godzin 1. Historyi Naturalnéy w Klassie I. i II. po godzin 2. w III. IV. i V. po godzinie iednéy, Jeografii w Klassie I. godzin 2. Nauki Moralnéy w Klassie I. i II po god: iednéy Języka Niemieckiego w Klassie II. god: 2. razem 18. —

Professor Stani: Czeszéyko Jęz: Francuzkiego w Klassie III. god: 2. w Klassie IV. i V. po godzin 3. Jeografii w Klassie II. III. i IV. po god 2. Fizyki w tychże Klas: po god. 2. razem god: 20.

Professor Paweł Kordynowicz nauczał w Klassie I. Języka Polskiego god: 6. Języka Łacińskiego god: 4. Historyi powszechnéy 2. Technologii 2. Arytmetyki 5. razem 19. —

Zastępca Profes: Bogumił Flatt dawał Jęz: Niemieckiego w Klassie. III. god: 2. w IV i V. po god: 3. Historyi powszechnéy w Klas: III. IV i V. po god: 2. Rysunków w Klas: I. II. i III. po god: 2. razem god: 20. —

Nauczyciel Leon Zieniewicz Jęz: polskiego w Klas: III. god: 4. Jęz: łacińskiego god: 5. Kaligrafii w Klas: I. god: 4. w Klas: 2. god: 3. w Klass: III. god: 2. razem godzin 18. wtygodniu pracował.

Nauczyciel Ferdynand Lewiński, wykładał Jęz: Polski w Klas: II. god: 4, w Klas: IV. i V. po god: 5. Jęz: łaciński w Klas: II. god: 5. razem god: 19.

Nauczyciel Andrzéy Szyszko Arytmetyki w Klas: II. god: 3. w III. god: 2. w IV. god: 3. w V. god. 2. Geometryi w Klas: II. III. IV. i V. po god: 2. Fizyki w Klasie V. god: 2. razem god: 20. na tydzień nauczał. —

Gdy Nauczyciel Zieniewicz zruynowawszy w naywiększéy części, usilną i gorliwą pracą szkólną swe zdrowie, dla poratowania onego uzyskał od Naywyższéy Kommissyi Rządowéy Oświecenia od swiąt Wielkanocnych, do czasu Wakacyi od obowiązków Szkólnych uwolnienie; inni Nauczyciele Przedmioty i godziny przez niego dawane pomiędzy siebie rozebrali, iż żaden z tąd uszczerbek dla młodzieży wyniknąć nie mógł. —

SZKOŁA ELEMENTARNA

Szkołę Elementarną płci mężkiéy z zastosowaniem się do metody Lankastra prowadził Nauczyciel Wincenty Filemonowicz, a Szkołę płci żeńskiéy Nauczycielka Małgorzata Filemonowiczowa, w obydwu zaś Szkołach nauczał Religii i moralności w każdéy po god: 3. na tydzień X. Józef Lipiński Wikaryusz przy Kościele Siedleckim. —

SZKOŁA RZEMIEŚLNICZA

W szkole Rzemieślniczéy co swięto i Niedziela nauczał Czytania, Pisania Rachunków po god: 3. na dzień Nauczyciel Wincenty Filemonowicz, w czwartéy zaś godzinie wykładał Naukę Religii i Moralności X. Józef Lipiński. —

Oprócz tego co Wtorek i Czwartek po godzinie iednéy dawana była Nauka Spiewów z nót przez Nauczyciela Jana Sporzyńskiego.

LICZBA UCZNIÓW

w Szkole Wydziałowéy w Klas: I. 41. w Klas: II. 25. w Klas: III. 23. w Klas: IV. 20. w Klas: V. 7. razem 116. —

w Szkole Elementarnéy płci męzkiéy 65. w Szkole płci żeńskiéy 24. razem 89.

w Szkole Rzemieślniczéy 56.

Ogółem uczących się w Szkołach Siedleckich 261

STAN SZKOŁY

Życie odrodzonéy Oyczyzny nadało byt Szkole Siedleckiéy, z powstaniem Polski zaprowadzona została do tego Miasta stołecznego Województwa Szkoła, która od dawna pożądana, pod obcem Rządem zaistnieć niemiała nadziei. — W krótkim czasie opatrzona w fundusz i Nauczycieli wzrosła do Klass pięciu i dąży z usilnością ażeby coraz bardziéy stać się mogła świetniéyszą i użyteczniéyszą. Z budowli opustoszałéy i niknącéy, potrafiła opiekuńcza i troskliwa o wychowanie publiczne Władza wznieść Szkołę w któréy sześć Klass i około 200, Uczniów mieścić się może. Szczodre Jéy ofiary zabespieczyły ten Nauk przytułek, na lat wiele, zwłaszcza w roku bieżącym, przeznaczaiąc znaczną kwotę na pobicie nowém dachem, i pomalowanie tegóż oléyno, na czém równie trwałość iak upiększenie domu wiele zyskały. Szczególniéy zaś do ozdoby i użyteczności téy Szkoły przyczyniło się założenie przy téyże Ogrodu botanicznego, który z Daru Kommissyi Rządowéy Wyznań Reli-

giynych i Oświecenia Publicznego uzyskany przy pomocy i troskliwości Kommissyi Woiewódzkiéy, wznacznéy części uregulowany i przygotowany obfite na przyszłość obiecuie korzyści. Znaczna ilość rozmaitych nasion więcéy dwa tysiące przechodząca z Ogrodu botanicznego Warszawskiego nadesłana i iuż zasiana obeznawać będzie Uczniów z przedmiotami naywięcéy użytecznémi i naybliżéy ich interessuiącemi. — Zupełne urządzenie Ogrodu i zaopatrzenie go w uzyteczne i osobliwsze rośliny dopełni pożądania Szkoły, i zapewni niewygasłą Jéy wdzięczność dla tych Władz które się do iéy wzrostu z życzliwością przykładaią. — Muzeum i Biblioteka nie maiąc żadnego pierwiastkowego zakładu nie mogły też w krótkim czasie przyiśdź do wielkiego znaczenia. Jeżeli iednak ofiary dobroczynnych Osób i łaskawe względy Naywyzszéy Kommissyi Oświecenia oceniać będziemy, wzrosły one w tym czasie nad wszelkie spodziewanie. Posiadaią bowiem naypotrzebniéysze do Nauk dzieła, Narzędzia Matematyczne i Fizyczne, i mieszczą w sobie zakład wiadomości dostateczny do użycia Nauczycieli. Biblioteka liczy dzieł 367. Voluminów 645. Pism Peryodycznych Voluminów 63. Muzeum Narzędzi Matematycznych i fizycznych sztuk 29. — Zważaiąc atoli na rozliczność Dzieł, w naylepszym guście i w nayważniéyszych przedmiotach wyszłych, na obszerność Nauk coraz bardziéy doskonalących się, na mnóstwo Autorów którzy skarby geniuszu i pracy w pismach swych do użytku publicznego złożyli, Szkoła nieinaczéy iak z boleścią serca wzdychać tylko może, ażeby iak nayspieszniéy wte bogactwa rozumu i światła zaopatrzona bydź mogła, dla osiągnienia czego, nieprzestaie wyciągać błagalnych

rąk do Naywyższéy Kommissyi Oświecenia i szanownych Obywateli, ażeby Jéy w téy potrzebie zaradzić raczyli, zwłaszcza gdy Jéy na własnych zbywa funduszach.—

UWIADOMIENIE

Wakacye do dnia 15. Września trwać będą, w którym rozpocznie się Wpis trzy dni trwać maiący. Każdy z Uczniów przez Rodziców lub Opiekunów przedstawionym bydź iest obowiązany, którzy zaręczyć maią staranie o wszelkich potrzebach ucznia, i regularne do Szkoły uczęszczanie. przywieść z sobą opłatę Szkolną półroczną Złp. 9. lub zaopatrzyć się w świadectwo ubóstwa przez Wóytów Gmin lub Burmistrzów Miast sporządzone, a przez właściwych Kommissarzy Obwodowych poświadczone, które od tych tylko Uczniów przyięte będzie, który przez swą applikacyą niezawodne czynią nadzieie i promocyą zasługuią.

Ażeby Uczniowie nietylko co do Nauk, ale też w zarządzeniu, sprawowaniu się domowém dozorowani nayściśléy bydź mogli; w skutek rozrządzenia Naywyższéy Władzy edukacyinéy, wprowadzone zostały Kontrolle w Szkole Siedleckiéy, gdzie sposób prowadzenia się, utrzymywania swych sprzętów, zachowanie się moralne, i pilność Uczniów lub ich uchybienia, przez zwiedzaiących co miesiąc Nauczycieli są zapisywane, oraz Cenzura postępku w wszelkich naukach wymieniona znayduie się, takowe tedy Rodzice przéyrzeć, i w dowód że mieli sobie przedstawione podpisać zechcą, które przy zapisie następnego roku Zwierzchności Szkólnéy przez każdego Ucznia złożone bydź maią. —

RYS HISTORYI JEOGRAFII

UŁOŻONY PRZEZ BOGUMIŁA FLATT Z: PROFESSORA
Szkół Wydziałowych Siedleckich.

Jednym z przedmiotów naukowych nayzdolniéyszych człowieka zaiąć i oświecić, uprzyiemniaiąc razem chwile iego, iest bez wątpienia Historya. Aże Nauka ta, któréy wpływ na wszystkie niemal stosunki życia towarzyskiego widzieć się daie, do bardzo wysokiego iuż w czasach naszych doszła stopnia wydoskonalenia: przeto sądzę iż nie będzie od rzeczy, mówić tu o iednéy z nayważniéyszych iéy nauk pomocniczych, to iest Jeografii, wyłuszczaiąc koléyno (w miarę obszerności tego pisma) postęp i wzrost iéy aż do czasów obecnych. —

Ziemia iako siedlisko człowieka, stopniowo tylko wtéy okazała nam się rozległości i postaci, w iakiéy ią dziś widzimy, podróże, woyny, handel i missyonarze we wszystkich prawie czasach głównemi były środkami do iéy rozprzestrzenienia. Dzieie narodu Jzraelskiego w Piśmie Stym Starego Testamentu zawarte, niemowlęce tylko daią nam wyobrażenie o owoczesnéy Jeografii, a koczuiące życie ludów w Mezopotamii, Egipcie i t. d. czyni te kraie dla nas ważnemi bardziéy ze względu historycznego niż Jeograficznego. Czasy Moyżesza obszerniéysze iuż tworzą pole dla ziemiopisarstwa; kupcy zaś pózniéy powodowani chęcią zysku, po raz pierwszy szczupły swóy zakres handlu przestępuią, zapuszczaiąc się licznemi karawanami do brzegów rzeki Jndus i Gangesu. Bydź może, że albo żydzi lub Egipcyanie w tych czasach utworzyli ry-

sunki, celem oznaczenia położenia mieysc, do których handel ich pociągnął; lecz nic w téy mierze czasów naszych nie doszło. Wogólności zdaie się, że obydwa te narody to iest: żydzi i Egipcyanie, nie wiele do wzrostu Jeografii przyczynić się mogli; pierwsi dla małéy ważności swoiéy politycznéy, drudzy że starannie unikali obcowania z innemi narodami. Babilończykowie i Jndyanie maiąc iuż wyobrażenie o kulistości ziemi, o iéy ruchu około słońca, i o całym w ogólności systemacie swiata, mogliby do wzrostu téy nauki przyczynić się; lecz wiadomości swe astronomiczne nie zastósowali bynaymniéy do ziemiopisarstwa, gdyż na samych tylko polegaiąc opowiadaniach powziętych od podróżnych, odległości tak na morzu iako i na lądzie podług niepewnéy miary na dni drogi liczyć zwykli, iak dotąd ieszcze u narodów wschodnich pospolicie się dzieie. — Rozległe, żeglarstwo Fenicyan rozszerzyło ich handel morski do nayodlegleyszych w ówczas znanych części swiata, dostarczyło im wiele wiadomości Jeograficznych, oraz Europę z Azyą i Afryką połączyło. Handel ich lądowy równie był obszerny; prowadzili go karawanami z Arabiią, Babilonem, Persyą, Armeniią i Bukaryą. Pomimo tego wszystkiego iednak rzadko kiedy posuwali się w głąb iakiego kraiu, gdyżbyto w niepotrzebne ich było wplątało woyny, których iak naystaranniéy unikali: z tego więc powodu powiększéy części brzegi tylko kraiów były im znaiome. Przez zazdrość iednak właściwą narodom handluiącym, wiadomości swe w tym względzie nabyte, iako drogi dla siebie skarb zachowywali, i wszystkich od uczestnictwa takowych wyłączali. — Ciągłe woyny Persów do odległych naród ten zaprówadziły kraiów, przezco

by wielkie dla Jeografii korzyści wyniknąć mogły: lecz niestety, zwycięztwa odniesione czyniły dumnych zwycięzców mniéy bacznymi na położenie i własności zdobytych kraiów, tak iż nie wielki czasy te wpływ miały na wzrost tak pożytecznéy nauki. —

Naypierwsza podróż morska celem poznania odległych kraiów, odbytą została na 100. lat przed Cyrusem czyli około roku 620. przed narod: Chrystusa, za panowania Króla Egipskiego Nechona. Na iego to żądanie Fenicyanie okrążyć mieli Afrykę. Wypłyneli oni z morza czerwonego przez cieśninę Babelmandeb i po trzechletniéy podróży wrócili przez cieśninę Gadetańską dzisiéyszą Gibraltarską do Egiptu. —

Drugą podróż Kartagińczykowie w czasie kwitnącego handlu swego pod dowództwem Hannona (a) uskutecznić kazali. Zamiarem ich było rozpoznanie brzegów południowo — zachodnich Afryki; lecz tylko do brzegów Gwinei dotarli. —

Trzecią podróż morską odbył Scylax wódz Perski za panowania Daryusza Hystaspa około roku 506. przed Chryst:. Wypłynąwszy z rzeki Jndus na ocean Jndyyski, zwiedził kraie nad brzegami tegoż oceanu leżące; wracaiąc zaś, przepłynął cieśninę Ormus, odnogę Perską i w górę rzeki Tygru się posunął. —

Czwartą uskutecznił Pyteasz z Marsylii w wieku piątym przed Chryst:. Przeznaczeniem iéy było, rozpoznanie północnowschodnich stron Europy. W téy to podróży odkryto Wielką Brytaniią i wyspę Thule zapewne dzisiéyszą Jslandyą. Tenże sam Pyteasz i

---

(a) Hanno wódz Kartagiński żył około roku 550. przed Chry: i znakomite zaymuie miéysce między żeglarzami w starożytności.

piątą nayważniéyszą w starożytności odbył podróż morską w te same prawie strony co wprzódy, w kierunku tylko bardziéy wschodnim. Przepłynął cieśniny Daniią od Szwecyi oddzielaiące, a dostawszy się do brzegów Pruss i Kurlandyi, uważał mylnie rzekę zapewne Wisłę, w którą się wpuścił, za znaiomy sobie Tanais, dzisiéyszy Don. —

Więcéy iednak niż wszystkie dotąd wymienione narody, przyczynili się Grecy do rozkrzewienia Jeografii. Również czynni w handlu iak Fenicyanie, starali się o rozszerzenie nabytych przez to wiadomości, a również bitni iak Persowie, zwracali więcéy iak tamci uwagę na własności zdobytych kraiów. Homer w dziełach swoich, a zwłaszcza w Odyssei, pierwsze nam daie wyobrażenie o naydawniéyszych na ziemi narodach, tak że znaczny skarb tak historycznych iako i ieograficznych zostawił nam zabytków. —

Naypierwszym właściwym ieografem był Herodot z Azyi mniéyszéy (a). Miasto iego oyczyste wielce będąc handlowém, licznych częstokroć do portu ściągnęło Greków, przez co łatwą do nabycia ieograficznych wiadomości miał sposobność. On sam częste odprawuiąc podróże, nabył dostatecznéy wiadomości o Afryce północnéy, Azyi mniéyszéy, części Azyi średniéy i o kraiach nadbrzeżnych morza czarnego. Będąc w Egipcie, przypuszczonym został do taiemnic uczonych kapłanów. Znane mu były również niektóre kraie Europy, mianowicie południowa część Włoch, Grecya i okolice

(a) Herodot urodził się w Halikarnasie (Bodru) w Karyi, roku czwartego 73. Olimpiady, czyli na 484 lat przed Narodzeniem Chrystusa. —

nad rzeką Borysthenes (Dnieprem) leżące. Wiadomości iego ieograficzne trafnie w dziełach iego historycznych są rozrzucone. Udziela nam także Herodot wiadomość o pierwszéy mappie ieograficznéy, którą wygotował Anaximander (a) w Milecie, dla rządcy tego miasta. Wyrył on na tablicy miedzianéy całą ziemię, całe morze nie mniéy wszystkie rzeki podług owoczesnych znaiomości ieograficznych, bez oznaczenia stopni, które starożytnym nie były ieszcze znane. —

Pierwszym był Arystoteles (b) który dokładniéysze powziął wyobrażenie o całym okręgu ziemskim; do czego naywięcéy mu były pomocą wyprawy i zdobycia Alexandra W: ucznia iego. W tych to także czasach wielce się rozszerzyły wiadomości Jeograficzne przez wybudowanie wielu nowych miast Greckich a szczególniéy przez założenie Alexandryi w Egipcie. Miasto to w krótce stało się środkiem handlu między wszystkiemi prawie narodami w starożytności: podróżni ze wszystkich stron tam się cisnęli; a kupcy Alexandryyscy o obydwóch półwyspach Jndyyskich ciekawych przez morze czerwone dostarczali wiadomości, które w licznych bibliotekach zachowane zostały. —

(a) Anaxymander uczeń i następca Talesa umarł w Milecie w 58. Olimpiadzie, czyli na lat 546 przed Narodzeniem Chryst: . —

(b) Urodził się w mieście Stagira w Macedonii w pierwszym roku 99. Olimpiady, czyli 384 lat przed Narodz: Chryst: ; umarł zaś na wyspie Eubea w roku 322. przed Chrystusem. —

Erastótenes (a) pierwszy zastósował Matematykę do Jeografii, dokładniéysze rysował mappy i był w ogólności założycielem szkoły, któréy usiłowaniem było, tak Jeografiią iak Ckronologiią pod pewne pociągnąć stałe prawidła. —

Liczne Rzymian zdobycia wiele nowych dały im poznać kraiów. August całe państwo Rzymskie rozmierzyć kazał; lecz nie Rzymianie, tylko Grecy z wymiarów tych korzystali, rozprzestrzeniaiąc przez nie swe wiadomości. Pliniusz starszy (b) i Pomponiusz Mela (c) sławni Jeografowie, podług greckich pracowali wzorów; Strabon (d) zaś i Ptolomeusz (e) do znacznego bardzo stopnia doskonałości wiadomości swe astronomiczne i ieograficzne doprowadzili. Systemat swiata Ptolomeusza przez wiele wieków był panuiącym. Do dzieł Ptolomeusza wygotował mappy Agatodemus Matematyk z Alexandryi w wieku piątym po Chrystusie żyiący. Mappa ta i Peutingera (f) (Tabula Peutingeriana) w Wiedniu, iedynemi są zabytkami tego gatunku, które ze starożytności czasów naszych doszły. —

(a) Erastótenes bibliotekarz w Alexandryi iest iednym z naysławniéyszych uczonych z czasów Ptolomeuszów: urodził się w Cyrenie w Afryce 275. lat przed Narod: Chryst: —

(b) Żył około roku 66. po Chryst: za Wespazyana i Tytusa,

(c) Żył około roku 45 po Chryst: za Klaudyusza —

(d) Żył za panowania Augusta. —

(e) Klaudyusz Ptolomeusz żył w pierwszéy połowie drugiego wieku po Chryst: za Antonina pobożnego. —

(f) Mappa ta w wieku czwartym po Chryst: przez inżeniera Chrześciańskiego wygotowana, po raz pierwszy wynalezioną została w czasach nowszych w bibliotece Konrada Peutingera obywatela miasta Augsburga. Jest to długi wązki pas, na którym wszystkie miéysca od Rzymu do Konstantynopola w gzygzaku oznaczone są. —

Wielka wędrówka narodów, w piątym i następnych wiekach, która do upadku państwa Rzymskiego na zachodzie się przyczyniła, liczne do kraiów ucywilizowanych Europy sprowadziła hordy dzikie, które z powodu braku wszełkiéy im oświaty, wszystko naco tylko w przechodach swoich natrafiały, sposobem barbarzyńskim niszczyły. Podróże wtych czasach niepodobne były do uskutecznienia, a handel zupełnie ustał. Nauki pomocnicze Jeografii, to iest Fizyka i Matematyka, zupełnie upadły, gdyż albo nie czytano lub niezrozumiano dzieł w téy materyi dawniéy pisanych. Z tém wszystkiem iednak Jeografiia sama nie zupełnie ieszcze wyniszczoną została, gdyż w ścisłym nawet umieiętność ta zostaie związku z interessami pożycia towarzyskiego, a pracowitym w owych czasach zakonnikom, winniśmy choć mechaniczne tylko zachowanie szczątków tego, co Grecy lub Rzymianie w téy pisali byli materyi. — W wieku ósmym kiedy Karól W. geniuszem swoim do wzrostu nauk przyczynił się na zachodzie, i Jeografiia tym samym postępowała krokiem. W kapitularzach (postanowieniach) iego, znaleziono ślady globów ziemskich, na stołach zaś srebrnych mappy ieograficzne wyryte były; co dowodzi, ile ten Monarcha sprzyiał nauce tak ważnéy. Toż samo i Alfred W: godny Król Angielski, obok trudnych, lecz wiernie dopełnianych obowiązków panuiącego, szczególniéyszą na tę gałęź nauk zwracał uwagę. Sam napisał dziełko obéymuiące Jeografiią polityczną Europy w takim stanie, w iakim za iego była czasów, to iest w wieku dziewiątym: lecz na nieszczęście mało w tym zawodzie znalazł naśladowców. Póżniéy Missyonarze opowiadaiąc wiarę Chrystusa w kraiach północnych Europy, udzielili niektórych

wiadomości o tych nieznanych ieszcze do tego czasu okolicach: nie mniéy i posłowie Cesarzów Wschodnich bacznymi byli na kraie w których zostawali, opisuiąc ie niekiedy. —

Więcéy iednak niż ci wszyscy uczynili dla wzrostu Jeografii w wiekach średnich Arabowie: nie przestali oni na saméy tylko sławie oręża, lecz po krótkim barbarzyństwa czasie, wzięli się do rozkrzewienia nauk. Jeden z ich Kalifów Al — Mamun godny syn Haruna Al — Raszyda stopień na ziemi mierzyć kazał (833). Rządy iego szczególniéy tém się szczycą, iż za nich wszystkie nauki a między niemi i Jeografiia do wysokiego doszły stopnia doskonałości. W dwunastym i następnych wiekach co raz pomyślniéysze do rozkrzewienia Jeografii wydarzyły się okoliczności. —

Woyny krzyżowe które licznych do Azyi ściągnęły pielgrzymów, pewniéyszych i doskonalszych udzieliły nam wiadomości o niektórych téy części swiata kraiach, a z powodu nich Europa, Azya i Afryka w styczność weszły polityczną. Miasta Włoskie, zwłaszcza Genua i Wenecya, po całém morzu śródziemném i czarném handel prowadziły, przez co płody odległych Jndyy do Europy sprowadzone zostały. Korzyści stąd dla owych miast wynikły wielkie, gdyż nietylko że przez to się zbogaciły, ale i wiele poznawały kraiów, z któremi w stósunkach zostawały handlowych. —

Kiedy handel Europy południowéy zostawał w ręku miast Włoskich, duch przemysłu nadał ruch oddalonéy północy. Utworzył się w Niemczech związek miast hanzeatyckich, który przekształcił

stósunki polityczne Europy północnéy. Handel tych miast rozciągaiąc się po całém morzu baltyckiem i przyległych iemu, przyczynił się do nabycia dokładniéyszych wiadomości o Prusach, Polsce a nawet o Rossyi. —

Umieiętności Matematyczne, iako główna pomoc wiadomości ieograficznych, wielce do tego czasu zaniedbanemi były: dopiero od Rogera Bakona zakonnika Angielskiego (umarł r. 1292) wskrzeszone, swiatłem swoim i Jeografii przyświecać zaczęły. —

Kiedy przez Krucyaty Europa południowa z Azyą południowo — zachodnią w związek weszła, Mongołowie zdobyciami swemi połączyli Europę północną z Azyą północną. Gorliwi Missyonarze opowiadaiąc między temi hordami wiarę Ckrześciańską, pierwszych udzielili Europie wiadomości o Chinach i Jndostanie. —

W prowadzenie igły magnesowéy w końcu trzynastego wieku do Europy przez Flavio — Giola Włocha było przyczyną nayważniéyszych i naypożyteczniéyszych dla całego swiata skutków, albowiem za pośrednictwem téyże w krótce okręty Européyskie daléy się ośmieliły, niż dotąd płynąć; poczynione więc z tego względu odkrycia znacznie pomnożyły skarb wiadomości ieograficznych.

W wieku piętnastym Portugaliia wielkiéy nabyła sławy. — Postępek sztuki żeglarskiéy i odkrycia ieograficzne uczyniły to państwo nieśmiertelném w Historyi. Henryk Królewicz Portugalski, syn Jana I. Króla, obudził w Portugalczykach żądzę do żeglarstwa i odkrywania kraiów. Jego geniuszem kierowani odkryli w roku 1418, wyspę Porto — Santo., 1420. Maderę i wyspy Azorskie, 1456. wyspy przylądka zielonego, 1472. wyspy Sgo Tomasza i An-

nabon, nie mniéy większą część zachodnich brzegów Afryki; w roku zaś 1486. Bartłomiéy Diaz doszedł do końca Afryki południowéy i nazwał go przylądkiem burzliwym, ale Jan II. opieraiąc na tém swoie widoki i nadzieie, nazwał tę część Afryki przylądkiem Dobréy Nadziei. —

Poprawioną dotąd sztukę żeglarską użyto do tego, aby drogą iak naybliższą dostać się do źródła, z którego Wenecyanie wyłącznie bogactwa swe czerpali, to iest do Jndyy Wschodnich. — Zodkryciem Ameryki (1492) które było skutkiem iuż wydoskonalonego żeglarstwa, poczyna się w dzieiach odkryć nowa epoka. Odtąd Européyczykowie szybko swoię żeglugę rozszerzać zaczęli na wszystkich morzach, zwiedzać nayodległéysze strony swiata i narzucać im swoię władzę. W miarę zaś rozszerzenia handlu i żeglugi, pomnażały się także odkrycia ieograficzne i wszelkie wiadomości. Te to odkrycia ieograficzne miały wpływ na rozwinięcie umysłu ludzkiego, obudziły w narodach ciekawość i popęd do umieiętności. — Spełniło się nareszcie życzenie powszechne, albowiem za panowania Emanuela Króla Portugalskiego sławny Wasko di Gama opłynąwszy Afrykę południową, przybył do Jndyy Wschodnich. Odkryto w roku 1506. wyspę Ceylon, 1509. Malakkę i wyspy Maldywskie, w roku 1518. dostano się do Bengalu a 1542. do Japonii. Odtąd różne ubiegały się narody o poznanie owych kraiów i utrzymanie z nimi związków handlowych. —

W Azyi wyższéy Rossyanie w tym czasie wielkie robili odkrycia. Kiedy Kolumb, Pizarro i Kortez podbiiali Amerykę dla Hiszpanii, Jermak naczelnik kozaków, odkrył i podbił wielką część

Syberyi za rządów Jwana II. Wasilewicza (Bazylewicza). Rossya umieiąc z czynów tego walecznego kozaka korzystać, rozszerzyła panowanie swoie do oceanu wschodniego. —

Takieto w wieku piętnastym dla Jeografii wynikły korzyści, iakichże dopiero w następnych spodziewać się należało, po wynalezieniu sztuki drukarskiéy, która zapewniła dochowanie odkryć i prędsze onych rozgłoszenie. —

Żądza wzbogacenia się kupców i dążenie uczonych do dochodzenia prawdy, utworzyły skłonność do nowych odkryć kraiów, która znamionuie ostatnie trzy wieki do początku rewolucyi francuzkiéy. Stąd dwoiaki wyniknął skutek, to iest, chęć odkrycia nowych i dokładniéyszego poznawania iuż znanych kraiów. — Ferdynand Magiellan Portugalczyk i Franciszek Drake Anglik, naypierwsi żeglarze około ziemi (pierwszy w roku 1519. drugi w roku 1557.) wiele dla Jeografii czynili, przekonawszy nas o kulistości ziemi. — Mamy przeto rozmaite z wieku szesnastego dzieła ieograficzne i opisy podróży, które iednak z przyczyny zabobonu i łatwowierności, wynikaiących z niedostatku wiadomości fizycznych i filozoficznych, po większéy części małéy są wartości. —

Mappy ieograficzne do tego czasu ieszcze na drzewie były rznięte, i to po większéy części podług systematu Ptolomeusza. Naypierwszy Gerhard Mercator († 1544) doskonalszych i lepszych dostarczył Mapp i one systematycznie urządził. —

W wieku następuiącym czyli siedmnastym narody wściśléyszy weszły związek, handel się rozprzestrzenił, liczba uczonych powiększyła się i nauki się wzmagały: wszystko to przyczyniło się

do rozszerzenia wiadomości ieograficznych. Naywiększa trudność tylko na tém ieszcze zależała, że długości i szerokości ieograficznéy mierzyć nie umiano. Ztego więc powodu Filip II. Król Hiszpański, naybogatszy Monarcha Chrześciaństwa, za dokładne oznaczenie długości ieograficznéy na morzu, znaczną wyznaczył nogrodę w roku 1598., którą Parlament Angielski ieszcze podwyższył w roku 1714. Dominik Cassini sławny astronom francuzki († 1718) doskonalszy wynalazł sposób oznaczania długości ieograficznéy. — Naywięcéy iednak do wzrostu téy nauki przyczyniła się utworzona w roku 1666 Akademiia nauk w Paryżu. Wyprawiwszy z polecenia Rządu francuzkiego, czyli raczéy Kardynała Fleury, uczonych do Quito i do Laponii (1736 — 1742), mierzyć kazała stopnie tak pod równikiem iak i pod biegunami, dla doyścia stąd kształtu ziemi.— Delisle (de Lisle) sławny astronom francuzki († 1724) pierwszy utworzył mappy ieograficzne podług zasad astronomicznych.—

Wiek ośmnasty który słusznie z tak wielkiéy liczby uczonych w każdéy gałęzi nauk szczyci się i na Jeografiią miał wpływ korzystny; albowiem wielu bardzo swiatłych mężów do nayodległéyszych przedzierało się kraiów, iedynie w celu ich poznawania i udzielania o nich wiadomości. Naywięcéy w tym względzie winniśmy Anglikom, Francuzom, Hiszpanom i Rossyanom Pierwsze trzy narody szczególniéy na Oceanie południowym wiele dotąd nieznanych odkryły kraiów. Jmie Kuka (Cook) ciągle z uwielbieniem wspominać należy, gdyż odkrycia iego wczasie trzech odbytych podróży na około ziemi, tak znacznie wiadomości ieograficzne zbogaciły, że niezatartą u potomności sławę mu zapewniaią. Już w roku 1616.

odkryto Nową Holandyą, lecz podróże tego żeglarza sławnego (1768) więcéy ieszcze roziaśniły. — Akademiia nauk w Petersburgu załozo, na w roku 1760., z woli panuiącéy wtenczas Katarzyny II., wyprawiała młodych uczonych do Syberyi i w inne strony, celem otrzymania dokładniéyszych i pewniéyszych wiadomości o tém rozległém do owego czasu nie wiele ieszcze znaném państwie. A ponieważ i Niemcy iako też i inne narody do rozszerzenia nabytych wiadomości ieograficznych wiele się przyczyniły, więc o wszystkich odkrytych dotąd kraiach rozmaite w tym czasie wyszły opisy, które iednak że względu wartości bardzo są rozmaite. —

W wieku dziewiętnastym podróże stały się powszechne, interes albowiem państw wymaga, aby o każdym niemal narodzie dostateczne mieć wiadomości. Jeografiia Afryki naymniéy nam dotąd znanéy, wielce rozprzestrzenioną została przez podróże Mungo — Parka, Denhama, Klappertona i wielu innych. Stósunki handlowe Rossyi z Chinami, Persyą i innemi kraiami Azyi wyższéy, wiele nam o tych kraiach dostarczaią wiadomości: Anglikom zaś dokładniéyszą winniśmy znaiomość o Jndyach Wschodnich. Podróże Pana Alexandra Humboldt wielce zbogaciły Jeografiią Ameryki a szczególniéy południowéy, a Hrabia Edward Raczyński w dzienniku swoim podróży do Turcyi odbytéy w roku 1814, wiele ważnych i ciekawych udziela szczegółów o tym kraiu nie dostatecznie nam ieszcze znanym —

Mnóstwo przedmiotów które weszły wskład Jeografii, utworzyło w drugiéy połowie ośmnastego wieku Statystykę. Pierwszym założycielem téy nowéy nauki był Gotfryd Achenwall Professor

Historyi w Getyndze (†1772). Naycelniéyszy iego uczeń a późniéy godny iego następca w Uniwersytecie Getyńskim Szlecer (Schlözer), może bydź poczytany za twórcę teoryi i wykładacza téy ważnéy nauki. —

Odtąd liczni bardzo autorowie, a osobliwie niemieccy pracowali nad Jeografiią i Statystyką. Na czele wszystkich bez wątpienia umieszczonym bydź winien Büsching były Dyrektor Gimnazyum Berlińskiego (†1794), którego obszerna Jeografiia za iedyne w tym rodzaiu dzieło uważać należy, pominąwszy, że z przyczyny ciągłych odmian, iakim ta nauka ze względu politycznego podlego, nie zupełnie iuż da się w czasach obecnych zastósować. Do uzupełnienia dzieła iego przyłożyli się: Ebeling i Brun. Jeografiia Normana pod tytułem: Allgemeine Laender — und Voelkerkunde, ieżeli podług rozpoczętego planu do końca doprowadzoną zostanie, ieszcze Büschinga przewyższy. — Prócz wielu innych, których imiona szczupłość niniéyszego pisma wyliczyć nie dozwala, ieszcze Fabri, Gaspari, Kanabich, Guthsmuth, Galletti a szczególniéy Stein obszerną swoią Jeografiią, zbogacili tę gałęź umieiętności, wybornemi dziełami, tak iż w téy mierze mało nam iuż do życzenia pozostaie. —

Mapp ieograficznych wiele wyszło doskonałych; naywięcéy w téy mierze winniśmy Francuzom, Niemcom, Anglikom i Włochom. Z nowszych mapp naylepsze sporządzone są przez: Delisle, Julien, Danville (d'Anville) Bellin, Gosselin, Andrews, Mayer, Sotzmann, Güssefeld, Kindermann, Bode, Baron Lichtenstern, i wielu innych. Mappa naynowsza Królestwa Polskiego przez Juliusza Colberg, do lepszych w tym rodzaiu liczyć się może. —

Odtąd osobne utworzyły się w Niemczech Jnstytuta do Mapp ieograficznych. Jnstytut Homanna w Norymberdze pierwszym był zakładem tego rodzaiu, którego teraz miéysce zaszczytnie zaymuie Jnstytut Przemysłu (Jndustrie — Comptoir) w Weymarze. Nie mniéyszą także ma zaletę Akademiia umieiętności i sztuk w Wiedniu, która wielką dla Jeografii staie się pomocą. —

Nayużyteczniéyszém iednak w czasach naszych dla Jeografii stać się może tak nazwane Towarzystwo ieograficzne utworzone w roku 1821 w Paryżu. Obowiązkiem iego iest, wydawać dzieła i mappy ieograficzne, nie mniéy zachęcać uczonych wyznaczeniem częstych nagród do wspólnéy w tym zawodzie pracy. Wiele osób zaszczytnie znanych uczonemu swiatu, mianowicie: La Place, Walkenaer, Langles, Rossel, Chateaubriand, Pastoret, Cuvier, Alexander Humboldt, Castellan, Barbié du Bocage i wielu innych, są członkami tego pożytecznego towarzystwa, co spodziewać się każe, iż zamiary ich szlachetne pomyślnym uwieńczone zostaną skutkiem. —

Jmiona Uczniów Szkoły Wydziałowéy Siedleckiéy którzy na Nadgrodę i Pochwałę Publiczną zasłużyli

z KLASSY I.

Zasłużyli na Nadgrodę

Szczerbiński Jgnacy, Strzemiński Karól, Lipiński Antoni, Turski Jan, Kuczyński Justin,

Zasłużyli na Pochwałę

Brzezniewski Teofil, Dmowski Józef, Pękosławski Stanisław, Wrotnowski Andrzéy, Żukowski Józef, Łada Justin, Turski Franciszek, Marcinkowski Xawery, Szymakowski Ludwik, i Osiecki Oswald: ci dway za Moralność

z KLASSY II.

Zasłużyli na Nadgrodę

Sołoński Jozef, Skup Piotr

Zasłużyli na Pochwałę

Poniatowski Mateusz, Soszyński Tomasz, Jaszczułt Józefat, Orzełowski Cypryan,

z KLASSY III.

Zasłużyli na Nadgrodę

Kamiński Jan, Dmowski Walenty, Radziszewski Tymoteusz

Zasłużyli na Pochwałę

Jastrzębski Konstanty, Lenczewski Paweł, Lisiecki Antoni, Turkowski Franciszek, Krzeczkowski Władysław: ostatni z niektórych Przedmiotów

z KLASSY IV.

Zasłużyli na Nadgrodę i Pochwałę

Chyliński Antoni, Kotowski Jan,

z KLASSY V.

Zasłużył na Nadgrodę

Zienkiewicz Karól

Zasłużyli na Pochwałę

Garbaczewski Franciszek, Lipiński Wenanty.